

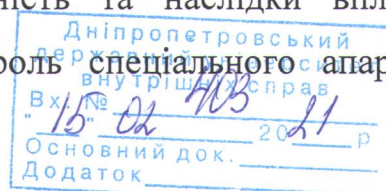
До спеціалізованої вченої ради
Д 08.727.04
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26

В І Д Г У К
офіційного опонента
Рекотова Петра Валентиновича
на дисертацію Долгорученко Катерини Олегівни
«Організація та діяльність спеціального апарату пропаганди гітлерівської
Німеччини на території Рейхскомісаріату «Україна» (на матеріалах
спецвідділу «Вінета») : історико-правове дослідження»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
за спеціальністю 12.00.01 – «Теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень»

Вивчення тексту дисертаційного дослідження, автореферату та наукових праць здобувача, опублікованих за обраною темою, дають підстави зробити такий висновок.

Актуальність теми дослідження. Сучасні виклики, що постали перед Українською державою, а саме: соціально-політична криза, військовий конфлікт на Південному Сході країни, що супроводжується систематичними інформаційними атаками, виявили неготовність відповідних державних структур до здійснення реального захисту інформаційного простору України. А також засвідчили необхідність переосмислення ролі та значення діяльності спецслужб у сфері інформаційної безпеки, мова йде, насамперед, про роль спецслужб у період радянсько-німецького військово-інформаційного протистояння.

Радянські науковці розглядали проблеми війни та пропаганди переважно на макрорівні. Масштабні бойові дії, пропагандистське забезпечення партизанського руху, популяризація злочинів нацистів у період окупації тощо. Всі проблеми вивчалися на базі мета-нарративів за допомогою глобальних концепцій. На периферії дослідницького інтересу залишалися такі тематичні напрями, як суспільне, морально-психологічне становище українського населення в умовах гітлерівської окупації, сутність та наслідки впливу нацистської пропаганди на свідомість людини, роль спеціального апарату

пропаганди в утвердженні режиму окупації.

Лише у другій половині 90-х років ХХ ст. на якийсь час багато перепон на шляху введення архівних документів до наукового обігу було знято, однак невдовзі стався відкат назад, і сьогодні значні масиви архівних справ колишніх радянських спецслужб (КДБ, МВС), Міністерства закордонних справ перебувають лише у службовому користуванні. Терміни розсекречення їхніх фондів, хоча й обумовлені нормативними документами, проте зазвичай дотримуються з порушеннями, а сам процес не є прозорим.

У безпосередньому зв'язку з вищевикладеним слід констатувати своєчасність актуалізації, наукову значущість та перспективність подальших досліджень історико-правової проблеми організації та діяльності спеціального апарату пропаганди гітлерівської Німеччини на території Рейхскомісаріату «Україна».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження Долгорученко К.О. підготовлено відповідно до: Доктрини інформаційної безпеки України затвердженої Указом Президента України від 25 лютого 2017 р. № 47/2017 та Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016-2020 рр., визначених у Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2016–2020 рр. (затверджена загальними зборами Національної академії правових наук України 3 березня 2016 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації. Проаналізувавши текст роботи та автореферату слід засвідчити, що дисертація має системний, комплексний характер і відзначається відповідним рівнем обґрунтованості наукових узагальнень. Слід зазначити, що для обґрунтування наукових положень, висновків і рекомендацій автором використана широка історіографічна та джерельна база. Вдалою є як архітектоніка дослідження, так і порядок викладення наукового матеріалу, що охоплює собою методологічний, історичний, теоретичний та прикладний аспекти.

Викладені здобувачем наукові положення є логічними, переконливими за

змістом, мають практичне значення й перспективу для проведення подальших наукових досліджень в означеному напрямку.

Сформульовані у дисертації висновки підтверджуються вагомими аргументами та архівними джерелами.

При підготовці дисертації здобувачем використано значну кількість джерел (395 найменувань), частина з яких носить нормативний характер.

Наукова новизна основних положень та висновків дисертації полягає у тому, що на основі аналізу оприлюднених джерел і вперше залучених до наукового обігу архівно-документальних матеріалів з'ясовано питання організації та функціонування спеціального апарату пропаганди гітлерівської Німеччини на території Рейхскомісаріату «Україна» і впливу діяльності його підрозділу – спецвідділу «Вінета» на правосвідомість населення окупованої території.

Окрім того обґрунтовано низку авторських концептів, таких як «спеціальний апарат пропаганди гітлерівської Німеччини», «діяльність спецвідділу «Вінета», «спеціальна пропагандистська операція спецвідділу «Вінета», «правова дійсність нацистського окупаційного режиму»; «правове життя в умовах нацистської окупації» та інших, удосконалено ряд дефініцій, пов'язаних з темою дисертації.

Оцінка змісту дисертації. Дисертаційна робота К.О. Долгорученко присвячена дослідженню організації та діяльності спеціального апарату пропаганди гітлерівської Німеччини на території Рейхскомісаріату «Україна».

Проведене дослідження дало можливість автору вирізнити три етапи розвитку історико-правової думки щодо предмету дослідження, здійснити аналіз опублікованих документів періоду радянсько-німецького військового протистояння, оригінальних фотодокументів фондів Федерального архіву Німеччини, а також неопублікованих маловідомих матеріалів державних архівів України.

Особливу цінність складають неопубліковані матеріали справ державних архівів України, зокрема, матеріали слідчих справ НКВС, позасудового

діловодства, оперативні матеріали правоохоронних органів, з яких знято гриф таємності.

Вміщені в них відомості стосуються нормативно-правової основи організації та діяльності спецвідділу «Вінета», кадрового й агентурного складу, завдань і функцій підрозділу, форм і методів його діяльності, місць розташування центрів підготовки агентурного складу, оцінки ефективності проведених спецоперацій.

Обраний автором методологічний інструментарій детально характеризується у підрозділі 1.3, присвяченому теоретико-методологічним засадам дослідження і забезпечив обґрунтованість наукових положень та достовірність отриманих результатів і висновків дисертаційної роботи.

На окрему увагу заслуговує джерельна база, використана дисертанткою при встановленні складу спеціального апарату пропаганди «Східного відділу» міністерства просвіти і пропаганди гітлерівської Німеччини, з'ясуванні структури, функції, кадрового і агентурного складу спецвідділу «Вінета», встановленні кількісного складу центрального апарату спецвідділу та штату організації на території Рейсхкомісаріату «Україна». Саме вивчення матеріалів архівних справ дало можливість розкрити організаційно-правовий аспект його діяльності, охарактеризувати якісний склад спецвідділу, аргументовано визначити цілі пропагандистської діяльності.

У підрозділі 2.2 «Види, форми та методи діяльності спецвідділу «Вінета» дисертанткою на основі аналізу сутнісно-змістовних ознак таких категорій як «спеціальна пропагандистська діяльність» та «інформаційно-аналітична розвідувальна діяльність» вперше запропоновано авторське визначення цих видів діяльності, так само, як і визначення основних форм діяльності спецвідділу «Вінета» на території Райсхкомісаріату «Україна», таких як «спеціальна пропагандистська операція» й «інформаційно-аналітичний захід». Ці результати роботи було доповнено ще й з'ясуванням спеціальних методів діяльності (передусім, пропагандистської) та інформаційно-аналітичної розвідувальної.

Особливе місце у роботі посідає викладене у підрозділі 3.1 «Вплив пропагандистської діяльності спецвідділу «Вінета» на правову свідомість українського населення» уточнене поняття «правова свідомість українського населення, як об'єкт впливу пропагандистської діяльності» цієї організації, спираючись на зміст якого дисертанткою переконливо доведено, що відображенням сутнісно-змістовного аспекту впливу пропагандистської діяльності спецвідділу «Вінета» на правову свідомість українського населення стала реалізація систематичних прихованих дій інформаційно-маніпулятивного характеру, спрямованих на правосвідомість населення окупованих територій, які мали на меті формування антибільшовицьких і пронацистських поглядів та переконань.

Важливим з точки зору розкриття наукової проблеми дисертаційного дослідження є підрозділі 3.3 «Оцінка результативності діяльності спецвідділу «Вінета» та ефективності реалізації ним пропагандистського впливу», у якому атором визначено співвідношення показників реалізації цілей і завдань діяльності спецвідділу «Вінета» й ефективності його пропагандистського впливу на населення в умовах окупації.

Також заслуговують на увагу та схвалення зроблені на основі аналізу наявних архівних джерел (агентурно-слідчі матеріали літерної справи № 200. «Об'єкт «БСНРН» і «Вінета») оцінки основних показників результативності діяльності спецвідділу «Вінета» й ефективності реалізації ним пропагандистського впливу на населення в умовах окупації.

Наукове і практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані в роботі положення, висновки і рекомендації можуть бути використані у сфері правотворчості, у науково-дослідній роботі, а також у освітньому процесі.

На особливу увагу заслуговують такі положення дисертації, які торкаються:

– сформульованих та обґрунтованих дефініцій понять: спеціальний апарат пропаганди гітлерівської Німеччини, спеціальна пропагандистська

діяльність спецвідділу «Вінета», вплив пропагандистської діяльності спецвідділу «Вінета» на правосвідомість, морально-правовий конформізм по відношенню до правосвідомості населення окупованих територій; правовий нігілізм, як вид деформації правосвідомості населення окупованих територій України; перероджена правосвідомість населення окупованих територій України.

– здійсненої на основі архівних матеріалів, історико-правової характеристики однієї зі спеціальних пропагандистських операцій, проведених спецвідділом «Вінета» на території Рейхскомісаріату «Україна» у жовтні – грудні 1941 р., що мала суттєвий вплив на правову свідомість та поведінку українського населення;

– теоретичні положення щодо уточнення періодизації організації та діяльності спецвідділу «Вінета» на території Рейхскомісаріату «Україна».

Крім вищезазначеного, істотної уваги і підтримки заслуговують й інші положення дисертації.

Повнотах викладу наукових положень в опублікованих працях. Основні результати дисертаційного дослідження цілком повно висвітлено у наукових публікаціях дисертанта. Це 13 публікацій, зокрема, 8 статей – у наукових фахових виданнях України, 2 статті – у періодичних наукових виданнях інших держав та 3 – тези доповідей, що розміщені у збірках науково-практичних заходів.

Оформлення дисертації. Дисертація Долгорученко К.О. оформлена згідно з встановленими вимогами і стандартами. Зміст автореферату розкриває основні положення роботи. Отримані дисертанткою нові наукові результати, висновки та пропозиції повністю відповідають основним положенням дисертації.

Недоліки та ступінь їх впливу на дисертацію в цілому. Наукові положення і висновки, що сформульовані здобувачем, є переконливими та достатньою мірою обґрунтованими. Водночас, поряд із загальною позитивною оцінкою, слід висловити деякі зауваження щодо окремих положень дослідження, які здебільшого носять дискусійний характер або ж вимагають додаткової

теоретичної аргументації.

1. У підрозділі 1.1 «Стан наукової розробки проблеми» дисертантка, слушно приділяючи увагу аналізу історико-правових досліджень, пов'язаних з темою роботи та обґрунтовано визначаючи відповідні періоди, щодо характеристики другого та третього з них (с. 29 та 31 дисертації), зауважує про формування нових концептуальних підходів до висвітлення політичних і правових аспектів функціонування нацистського окупаційного режиму та щодо розкриття проблем нормативно-правового забезпечення організації та діяльності спеціального апарату пропаганди гітлерівської Німеччини, при цьому, нажаль, не пояснюючи суті їх новизни, що на нашу думку додало б інформативності і конкретики змісту роботи.

2. Робота дещо втрачає від того, що дисертант у підрозділі 1.2 «Джерельна база дослідження», приділивши достатньо уваги аналізу опублікованих документів періоду радянсько-німецького військового протистояння, оригінальних фотодокументів фондів Федерального архіву Німеччини, а також неопублікованих маловідомих матеріалів державних архівів України, обходить увагою аналіз змісту використаної в дисертації групи архівних джерел, що розкривають суспільні настрої населення у період окупації.

3. Відзначаючи серед здобутків дисертантки обґрунтування цілого ряду авторських концептів, з-поміж яких привертають увагу такі, як «правова дійсність нацистського окупаційного режиму» та «правове життя в умовах нацистської окупації», яким на сторінках підрозділу 3.1 приділяється заслужена увага (с. 118-122, 146 дисертації) і які, відповідно, зазначені серед результатів, що становлять наукову новизну (с. 25 дисертації), але не вказані серед таких у тексті автореферату (с. 4-5) та загальних висновках дисертації.

4. Вважаємо дискусійним твердження, що основним результатом реалізації пропагандистського впливу спецвідділу «Вінета» на населення в умовах гітлерівської окупації, стало формування стійких проявів морально-правового конформізму, що і обумовило можливість колаборації певних осіб із окупантами (підрозділ 3.1).

5. На наш погляд, додаткової аргументації потребує вибір використаного автором теоретичного інструментарію для з'ясування співвідношення показників реалізації цілей і завдань діяльності спецвідділу «Вінета» й ефективності його пропагандистського впливу на населення в умовах окупації (розділ 3).

Проте ці зауваження та висловлені побажання суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку даного наукового дослідження.

Загальний висновок: дисертаційна робота Долгорученко К.О. на тему: «Організація та діяльність спеціального апарату пропаганди гітлерівської Німеччини на території Рейхскомісаріату «Україна» (на матеріалах спецвідділу «Вінета»): історико-правове дослідження» є завершеним науковим дослідженням, яке містить такі теоретичні положення і висновки, що характеризуються значним рівнем наукової новизни, достатньою мірою обґрунтованості та достовірності і є суттєвим вкладом у науку історії держави та права України.

Робота відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор – Долгорученко Катерина Олегівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент:
доцент кафедри загальноосвітніх дисциплін
Запорізького національного університету,
кандидат юридичних наук, доцент
«8» лютого 2021 р.

П.В. Рекотов

Підпис Рекотова П.В. засвідчую.

Перший проректор

О. Г. Бондар

